

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

**Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, Kansaneläkelaitoksen kuntoutuse-
tuseuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain sekä työeläkelakien muuttamisesta**

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, Kansaneläkelaitoksen kuntoutuse-
tuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain sekä työeläkelakien muuttamisesta (HE 181/
2022 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Kaisu Harju-Kolkka, sosiaali- ja terveysministeriö
- neuvotteleva virkamies Eva Aalto, sosiaali- ja terveysministeriö
- neuvotteleva virkamies Eva Ojala, sosiaali- ja terveysministeriö
- kehityspäällikkö Janne Pulkkinen, Eläketurvakeskus
- lakimies Tuula Alatalo, Kansaneläkelaitos
- lakimies Heidi Giss-Hannikainen, Kansaneläkelaitos
- vastaava suunnittelija Marjut Hevosmaa, Kansaneläkelaitos
- johtava tutkija Taina Leinonen, Työterveyslaitos
- johtava asiantuntija Katri Ojala, Akava ry
- asiantuntija Mikko Räsänen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- neuvottelupäällikkö Anna Kukka, Kunta- ja hyvinvointialueyöntajat KT
- erityisasiantuntija Päivi Opari, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- juristi Samppa Koskela, STTK ry
- sosiaaliasioiden päällikkö Pirjo Väänänen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- yhteiskuntavaikuttamisen asiantuntija Turkka Sinisalo, Työeläkevakuuttajat TELA ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Maatalousyrittäjien eläkelaitos
- Mielenterveyden Keskusliitto ry

Valiokunnan mietintö StVM 19/2022 vp

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sairausvakuutuslakia, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annettua lakia, työntekijän eläkelakia, yrittäjän eläkelakia, maatalousyrittäjän eläkelakia, merimieseläkelakia sekä julkisten alojen eläkelakia.

Esitykseen sisältyvät ehdotukset liittyvät osin pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman kirjaukseen koskien kuntoutusjärjestelmän uudistamista kuntoutuskomitean ehdotusten pohjalta. Muilta osin ehdotuksilla pyritään selkeyttämään toimeenpanoa sekä parantamaan etuudensaajien ja -hakijoiden yhdenvertaisuutta.

Sairausvakuutuslain mukaisia osasairauspäivärahan saamisen edellytyksiä sekä osasairauspäivärahan enimmäisaikaa ehdotetaan muutettavaksi. Muutosten tavoitteena on osaltaan edistää henkilön työelämässä pysymistä ja paluuta kokoaikaiseen työhön.

Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuden myöntämisedellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi työstä estymisen ja odotus- ja väliajan kuntoutusrahan osalta sekä työterveyshuoltolain mukaisen työkokeilun ajalta maksettavan kuntoutusrahan osalta. Samalla esitetään tehtäväksi pienempiä muutoksia kuntoutusrahan takautuvaa hakuaikaa ja ammatillisen kuntoutuksen vastuunjakoa koskien.

Työeläkekuntoutuksen edellytyksiä ehdotetaan muutettaviksi kuntoutuksen hakijan työelämään vakiintumisen arvioinnin osalta. Lisäksi työeläkelakeihin ehdotetaan lisättäväksi säännökset kuntoutusrahan ja kuntoutuskorotuksen keskeyttämisestä. Sekä työeläkelakeihin että Kansaneläkelaitoksen soveltamaan etuuslainsäädäntöön lisättäisiin säännökset, jotka mahdollistaisivat kuntoutusrahaetuuksien regressiperinnän työeläkelaitoksien ja Kansaneläkelaitoksen välillä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sairausvakuutuslakia (1224/2004), Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annettua lakia (566/2005, kuntoutuslaki), työntekijän eläkelakia (395/2006), yrittäjän eläkelakia (1272/2006), maatalousyrittäjän eläkelakia (1280/2006), merimieseläkelakia (1290/2006) sekä julkisten alojen eläkelakia (81/2016). Esitetyt muutokset liittyvät pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman kirjaukseen kuntoutusjärjestelmän uudistamisesta kuntoutuskomitean ehdotusten pohjalta. Lisäksi ehdotuksilla pyritään selkeyttämään toimeenpanoa sekä parantamaan etuudensaajien ja -hakijoiden yhdenvertaisuutta. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää esitystä perusteltuna ja puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomina.

Valiokunnan mietintö StVM 19/2022 vp

Sairausvakuutuslain muutokset

Esityksessä ehdotetaan useita muutoksia sairausvakuutuslain osasairauspäivärahaa koskeviin säännöksiin osasairauspäivärahan käytön edistämiseksi.

Osasairauspäivärahan edellytyksenä olevaa kokoaikatyön määrittelyä ehdotetaan muutettavaksi siten, että kokoaikatyöllä tarkoitetaan pääsääntöisesti työtä, jossa säännöllinen työaika on vähintään 30 tuntia viikossa. Ehdotettu kokoaikatyön määritelmän muutos mahdollistaa osasairauspäivärahan saamisen niille työntekijöille, joiden sovittu työaika ei vastaa alan työehtosopimusten mukaista kokoaikaisen työntekijän säännöllistä työaika taikka työaikalaissa (872/2019) tarkoitettua säännöllistä työaika.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että osa-aikaisen työn aloittaminen jo sairauspäivärahan omavastuuajalla ei estä omavastuuajan kulumista ja osasairauspäivärahan saamista. Voimassa olevan lain mukaan osa-aikatyö voidaan sopia alkamaan aikaisintaan omavastuuajan jälkeen. Omavastuu-aika on sairastumispäivä ja sitä seuraavat yhdeksän arkipäivää. Ehdotetun muutoksen jälkeen sopimus osa-aikatyöstä voi siten olla voimassa jo työkyvyttömyyden alkamisesta lukien. Osasairauspäivärahan enimmäisaikaa esitetään myös pidennettäväksi 120 päivästä 150 arkipäivään, mikä parantaa niiden henkilöiden tilannetta, joilla nykyinen enimmäisaika ei riitä työkyvyn palautumiseen.

Valiokunta pitää myönteisenä, että osasairauspäivärahan käyttömahdollisuuksia edistetään henkilön työelämässä pysymisen ja työelämään palaamisen tukemiseksi. Osasairauspäivärahan on todettu tukevan kokoaikaiseen työhön paluuta sekä vähentävän täyden sairauspäivärahan käyttöä ja täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä. Lisäksi se voi lisätä myöhempää työhön osallistumista ja alentaa työkyvyttömyydestä aiheutuvia kustannuksia. Valiokunta pitää hyvänä, että kokoaikaista työstä poissaoloa vähennetään tilanteissa, joissa osa-aikatyö on henkilön terveydentilan ja toipumisen kannalta mahdollinen. Valiokunta korostaa, että työntekijöiden ja työnantajien sekä työterveyshuollon ja muiden terveydenhuollon ammattilaisten tietoisuutta työhön paluun ja työelämässä pysymisen tukitoimista tulee edelleen lisätä.

Valiokunta kuitenkin korostaa, että osasairauspäivärahan saamisen yleisenä edellytyksenä on jatkossakin se, että työntekijä ja työnantaja sopivat osa-aikatyön tekemisestä. Lisäksi edellytyksenä on, että työn tekeminen tapahtuu työntekijän terveyden ja toipumisen vaarantumatta. Työntekijällä on aina oikeus työkyvyttömyyden aikana olla poissa työpaikalta, ja myös esityksessä ehdotettu työskentely omavastuuajalla perustuu vapaaehtoisuuteen.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esille, että täyden palkan maksusta omavastuuajalla osa-aikaisesti työskenneltäessä olisi syytä säätää työehtosopimuksissa, jotta lakia ei tulkita väärin eikä työntekijän oikeus sairausajan palkkaan vaarannu. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan (s. 27) omavastuuajalla työskennellessään työntekijällä on oikeus täyteen palkkaansa eli osa-aikatyöhön siirtyminen ei aiheuta tulojen menetystä omavastuuajalla. Jos työntekijään sovelletaan työehtosopimusta ja työehtosopimuksessa on sairausajan palkkaa koskevia määräyksiä, työntekijälle maksetaan työehtosopimuksen mukainen sairausajan palkkaa vastaava palkka osasairausloman ajalta. Tämä kattaa koko sen jakson, johon työehtosopimuksen sairausajan palkanmaksuvelvollisuus kohdistuu. Jos työntekijään ei sovelleta työehtosopimusta, kokoaikaisen sai-

Valiokunnan mietintö StVM 19/2022 vp

rausloma-ajan palkka samoin kuin osasairausloman ajan palkka maksetaan työsopimuslain mukaisesti yhdeksältä päivältä eli vastaavalta ajalta kuin on osasairauspäivärahaan liittyvä omavastuu-aika. Hallituksen esityksen perusteella valiokunta katsoo, että työntekijän oikeus palkanmaksuun on turvattu voimassa olevan työsopimuslain mukaan eikä työsopimuslakia ole tässä yhteydessä tarvetta täsmentää.

Esityksessä ehdotetaan myös sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahaa koskevan säännöksen muuttamista niin, että vanhempainpäivärahan maksamisen estävänä ansiotyönä ei pidettäisi hyvinvointialueen luottamustehtävän hoitamista. Valiokunta pitää perusteltuna, että säännöstä muutetaan esitetyllä tavalla vastaamaan voimassa olevan lain kunnallisia luottamustoimia koskevaa säännöstä.

Kuntoutuslakia ja työeläkelakeja koskevat muutokset

Esityksessä ehdotetaan useita toimeenpanoa selkeyttäviä muutoksia Kansaneläkelaitoksen maksaman kuntoutusrahan myöntämisedellytyksiin.

Esityksen kuntoutusrahan maksaminen ei enää edellytä työelämän ulkopuolella olevan henkilön 6 §:ssä tarkoitetun ammatillisen kuntoutuksen ajalta sitä, että henkilö on kuntoutuspäivänä kokonaan estynyt tekemästä työtään. Myöskään kuntoutuspäivän päivittäistä kestoja ei tutkittaisi. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että kuntoutusrahaa voidaan maksaa ammatillisen kuntoutuksen odotus- ja väliajalta, jos kuntoutuja ei saa tuolta ajalta toimeentuloa työstä. Muutoksen myötä kuntoutujan ei tarvitse hakea kuntoutuksen välipäiville toista toimeentuloa turvaavaa etuutta tai kestoiltaan rajattua väliajan kuntoutusrahaa, vaan hänen toimeentulonsa olisi ennakkoidusti turvattu täysimääräisellä kuntoutusrahalla koko kuntoutuksen keston ajan.

Kuntoutusrahan takautuva hakuaika esitetään pidennettäväksi nykyisestä neljästä kuukaudesta kuuteen kuukauteen, jolloin sääntely vastaisi työeläkekuntoutuksen kuntoutusrahan hakuaikaa. Esityksessä ehdotetaan myös poistettavaksi kuntoutusrahan omavastuu-aika niissä tilanteissa, kun kuntoutusta edeltää toimeentulotuki. Työterveyshuoltolain mukaisen työkokeilun ajalta maksettavan kuntoutusrahan osalta ehdotetaan lisättäväksi lakiin erityiset myöntämisedellytykset.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi täsmennettäväksi ammatillisen kuntoutuksen vastuunjakoa niin, että Kansaneläkelaitoksella ei ole velvollisuutta järjestää ammatillista kuntoutusta, jos vakuutettu on saanut oikeudestaan työeläkekuntoutukseen ennakkopäätöksen, joka kuntoutusta haettaessa on voimassa. Tämä selkeyttää Kansaneläkelaitoksen ja työeläkelaitosten välistä vastuunjakoa ja nopeuttaa kuntoutusvastuun selvittämistä. Lisäksi kuntoutuslain ja työeläkelakien regressiperintää koskevia säännöksiä ehdotetaan selkeytettäväksi, mikä vähentää etuudensaajaan kohdistuvan takaisinperinnän tarvetta tilanteissa, joissa työeläkelaitos tai Kansaneläkelaitos myöntää kuntoutusrahaetuuden takautuvasti ajalle, jolta kuntoutuja on jo saanut toisen laitoksen maksamaa etuutta.

Työeläkelakien osalta työeläkekuntoutuksen edellytyksiä ehdotetaan esityksessä muutettaviksi kuntoutuksen hakijan työelämään vakiintumisen arvioinnin osalta. Lisäksi työeläkelakeihin ehdotetaan lisättäväksi säännökset kuntoutusrahan ja kuntoutuskorotuksen keskeyttämisestä.

Valiokunnan mietintö StVM 19/2022 vp

Valiokunta toteaa, että ehdotetut muutokset selkeyttävät ja täsmentävät kuntoutusrahaetuuden myöntämisedellytyksiä sekä selkeyttävät toimeenpanoa. Kuntoutusrahan maksamisen edellytysten ja määräytymisperusteiden selkiyttäminen lisää myös vakuutettujen yhdenvertaisuutta ja etuuspäätösten ennakoitavuutta. Työeläkelakeihin ehdotetut muutokset yksinkertaistavat ja selkiyttävät työeläkekuntoutuksen toimeenpanoa. Uudistetut säännökset luovat myös nykyistä selkeämmän perustan työeläkelaitoksien ja Kansaneläkelaitoksen lakisääteisen vastuunjaon toteuttamiselle ammatillisessa kuntoutuksessa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 181/2022 vp sisältyvät 1.—7. lakiehdotuksen.

Helsingissä 20.10.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Markus Lohi kesk
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Kim Berg sd
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Merja Kyllönen vas
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Heidi Viljanen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen